

Teemakuvaukset

7. Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi	2
7.7 Lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kustannukset Suomessa	2
10. Muut tietotarpeet	5
10.4 COVID-19 – Arvio pandemian hallinnan johtamisesta Suomessa	5

7. Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi

7.7 Lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat kustannukset Suomessa

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 120 000 €

Aikajänne: 06/2021 – 05/2022

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn sopimuksen (ns. Istanbulin sopimus) toimeenpanosuunnitelmassa vuosille 2018–2021 esitetään, että Suomessa selvitetään lähisuhdeväkivallasta aiheutuvia kustannuksia. Tällaisen selvityksen toteuttaminen on ainoa toimeenpanosuunnitelman toimenpiteistä, joka Suomesta vielä puuttuu.

Tämän tutkimus- ja selvityshankkeen tavoitteena on täyttää toimeenpanosuunnitelma arvioimalla lähisuhdeväkivallan kustannuksia Suomessa. Näkökulman toivotaan olevan kaikki sukupuolet kattava. Valtaosa naisiin kohdistuvasta väkivallasta tapahtuu kotona, muissa yksityisissä tiloissa tai työpaikoilla, ja väkivallan tekijä on usein tuttu henkilö. Sen sijaan esimerkiksi miesten kokema väkivalta tapahtuu usein julkisilla paikoilla ennestään tuntemattoman tekijän toimesta. Miesten kokema lähisuhdeväkivalta ei ole kuitenkaan harvinaista. (esim. Huttunen ym. 2015.)

Ennaltaehkäisevien palvelujen ja uhrien auttamiseen tarkoitettujen palvelujen kehittämisen kannalta on tärkeää saada uutta ja ajankohtaista tietoa lähisuhdeväkivallan aiheuttamista kustannuksista. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen yhteydessä tarvitaan tutkittua tietoa. Aiheen merkitystä ja ajankohtaisuutta korostaa myös se, että EU:n komissio on pyytänyt Suomea isännöimään väkivallan kustannuksiin liittyvää EU-kokousta kesällä 2021.

Väkivalta voi johtaa välittömän hoidontarpeen lisäksi pitkäaikaiseen kuntoutukseen ja työkyvyttömyyteen. Väkivallan suorat (välittömät) kustannukset realisoituvat yksilölle tai yhteiskunnalle esimerkiksi terveys-, sosiaali- sekä oikeussektorien palveluista ja pelastustoimen sekä poliisin toiminnasta. Uhrien palveluihin on viime vuosina panostettu voimakkaasti. Näitä ovat mm. turvakodit, palveleva puhelin, seksuaalirikosten uhrien tukikeskukset sekä rikosuhripäivystys.

Epäsuorat (välilliset) kustannukset ovat vaikeammin havaittavia ja usein niiden arvioiminen perustuu keskimääräisiin kuluihin. Välilliset kustannukset mm. työkyvyn aleneman tai menetyksen kautta ovat usein merkittävä osa väkivallan tai vamman aiheuttamista kokonaiskustannuksista. Väkivalta aiheuttaa myös usein uhreille psykososiaalisia haittoja, joista voi aiheutua kustannuksia (ns. psykososiaaliset kustannukset). Väkivalta vaikuttaa myös monin tavoin uhrin kokonaishyvintointiin.

Lähisuhdeväkivallasta aiheutuvia kustannuksia ei ole Suomessa aiemmin juurikaan tutkittu. Naisiin kohdistuvasta väkivallasta aiheutuvia kustannuksia on arvioitu Suomessa viimeksi 2000-luvun alussa (Piispa & Heiskanen 2000). Tällöin arvioitiin, että Suomessa syntyi naisiin kohdistuvan väkivallan vuoksi välittömiä kustannuksia noin 48 miljoonaa euroa vuodessa. Kustannukset kohdistuivat ennen kaikkea sosiaaliseksi sektorille (lastensuojelu, perhekeskukset, elatusturva ym.), mutta myös terveys- ja rikosoikeusjärjestelmälle (sairaalahoito, psykiatrinen avohoito, poliisin tehtävät ym.). Samat tutkijat selvittivät myöhemmin kustannuksia Hämeenlinnan alueella (Heiskanen & Piispa 2002). Hämeenlinnan kohdalla välittömien kustannusten määräksi arvioitiin noin 1,2 miljoonaa euroa vuodessa. Tässä hankkeessa toivotaan toteutettavan vastaavan kaltainen tutkimus kuin yllä mainitut, mutta niin, että kohderyhmänä ovat kaikki sukupuolet. Tutkimuksessa aineistoina voivat olla esim. terveydenhoidon, sosiaalihuollon ja rikosoikeusjärjestelmän toimintaa kuvaavat tilastot. Tilastoitua tietoa lähisuhdeväkivallan kustannuksista on vähän ja ne pitää usein arvioida laajemmista aggregaattitasoista tiedoista. Tämän vuoksi aineistoa tulisi täydentää esim. asiantuntija-arvioilla.

Maailman terveysjärjestö (WHO) on luonut suuntaviivat väkivallan kustannusten arvioinnille (Butchart ym. 2008). Kehikossa huomioidaan väkivallan vaikutukset kansanterveydellisten kustannusten synnyssä ja kerrotaan väkivallan taloudellista arviointia käsittelevien tutkimusten luomista terveystaloudellisiin mahdollisuuksiin. Suorien kustannusten lisäksi WHO ohjeistaa vamman tai kuoleman aiheuttaman tuottavuuden menetyksen laskemisesta. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien aiheuttamia kustannuksia Suomessa on arvioitu äskettäin (Karhunen & Doupi, 2020).

Tutkimuskysymykset:

- Kuinka suuria kustannuksia lähisuhdeväkivallan voidaan arvioida aiheuttavan vuosittain Suomessa?
- Mistä nämä kustannukset koostuvat?
- Miten kustannukset jakautuvat välittömiin ja välillisiin kustannuksiin?
- Miten kustannukset jakautuvat väkivallan uhrien sukupuolen mukaan?
- Miten kustannukset jakautuvat eri sektoreille (sosiaali-, terveys- ja oikeussektori)?

Viitteet

Butchart, A., Brown, D., Khanh-Huynh, A., Corso, P., Florquin, N. & Muggah, R. (2008) Manual for estimating the economic costs of injuries due to interpersonal and self-directed violence. World Health Organisation & Department of Health and Human Services Centers for Disease Control and Prevention.

Heiskanen, M. & Piispa, M. (2002) Väkivallan kustannukset kunnassa. Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 6/2002.

Huttunen, M., Husso, M. & Hietämäki, J. (2015) Sukupuoliero parisuhdeväkivallan yleisyydessä ja sen havaitsemisessa lasten ja nuorten näkökulmasta. *Janus* 23(4), 369-386.

Karhunen, E. & Doupi, P. (2020) Tapaturmien kustannukset. Teoksessa Korpilahti, U., Koivula, R., Doupi, P., Jakoaho, V. & Lillsunde, P. (toim.) Turvallisesti kaiken ikää. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelma 2021–2030 sekä selvitys kustannuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 33/2020.

Piispa, M. & Heiskanen, M. (2000) Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvojulkaisuja 6/2000.

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja valmisteluun:

Hankkeen tuloksia hyödynnetään Hallitusohjelman strategisen toimenpidekokonaisuuden 3.6.1. "Sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistus" toteuttamisessa siten, että hankkeella selvitetään sosiaali- ja terveyspalvelujen resurssien suuntaamista sekä palveluiden kehittämistarpeiden arviointia ja palveluiden suunnittelua ja kehittämistä.

Hanke on myös osa kansainvälisten sopimusten toimeenpanoa. Istanbulin sopimus edellyttää Suomea tukemaan yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa tutkimusta, jotta saadaan tutkituksi mm. väkivallan seurauksia ja esiintyvyyttä.

Raportointi:

Hankkeessa tuotetaan suomenkielinen loppuraportti sekä englanninkielinen policy brief -artikkeli.

10. Muut tietotarpeet

10.4 COVID-19 – Arvio pandemian hallinnan johtamisesta Suomessa

Käytettävissä olevan määrärahan yläraja: 200 000 €

Aikajänne: 17.5.2021 – 28.2.2022

Tietotarpeen tausta ja tarvekuvaus perusteluineen:

Tausta

Koronapandemia on haastanut globaalisti kaikkia yhteiskuntia, yhteisöjä ja yksilöitä. Pandemian saapuminen Suomeen alkuvuodesta 2020 käynnisti poikkeuksellisen kevään, poikkeusolot ja valmiuslain käyttöönoton, nopeita päätöksiä, aktiivista viestintää sekä koko ajan ylläpidettävän tilannekuvan tarpeen. Koronapandemia nosti myös eri hallinnonalojen yhteistyötarpeen uudelle tasolle.

Suomi on vuosien 2020 ja 2021 aikana pyrkinyt hillitsemään pandemiaa ja hallitsemaan sen seurauksia.

Valtioneuvosto käynnisti syyskuussa kahden selvityksen valmistelun.

Onnettomuustutkintakeskuksen (OTKES) yhteyteen perustettiin riippumaton tutkintaryhmä selvittämään koronapandemiasta johtuneita toimia Suomessa. Tarkastelun kohteena ovat tapahtumat ajanjaksolla 1.1. – 31.7.2020. Lisäksi toteutettiin selvitys valtioneuvoston kriisijohtamisen ja valmiuslain käyttöönoton kokemuksista tammikuun alusta kesäkuun loppuun 2020 (ks. Deloitte 2021). Molemmat selvitykset ovat kuitenkin tarkastelleet vain kevätkautta 2020 ja valtioneuvostossa on tunnistettu tarve laajentaa kriisin johtamisen ja varautumisen kokonaiskuva arviointia koskemaan vuoden 2020 syksyä ja vuotta 2021.

Koronapandemian pitkittyessä on erityisen tärkeää syventää ymmärrystä siitä, miten pandemian hallinnan johtaminen eri tasoilla on toiminut ja miten julkisen sektorin eri toimijoiden (valtionhallinnon, aluehallinnon ja kuntien välinen) yhteistyö on toiminut pandemian hallinnassa. Lisäksi on tarve muodostaa yleiskuva yhteistyön järjestelyistä ja keskeisistä kehittämistarpeista merkittävimpien järjestötoimijoiden sekä elinkeinoelämän kanssa sekä arvioida yleisesti EU:n yhteisen pandemian hallinnan vaikutuksia Suomeen erityisesti Suomen kriisivarautumisen osalta.

Toimijarajaukset

Selvityksen toteuttaminen edellyttää monipuolisen aineiston hyödyntämistä, ml. dokumenttiaineistot, haastattelut, tilastot jne. Aineiston perusteella tulee muodostaa kokonaiskuva, joka syventää ymmärrystä pandemian hallintaan liittyvän johtamisen ja varautumisen onnistumisesta sekä näiden kehittämistarpeista valtionhallinnon eri toimijoiden, aluehallinnon ja kuntien näkökulmista. Selvitys myös jatkaa kriisijohtamiseen liittyvän toiminnan arviointia aiempiin selvityksiin liittyen laajentamalla näkökulmaa

alueellisiin toimijoihin (alueelliset koronakoordinaatioryhmät, sairaanhoitopiirit, kunnat), valtioneuvoston toiminnan syvempään analyysiin sekä virastojen (ml. aluehallintovirastot) ja laitosten toimintaan.

Näkökulmat

Tarkasteltavina pandemian hallinnan näkökulmina ovat ennakointi ja varautuminen, tilannekuvatoiminta, päätöksenteko ja sen prosessit, johtaminen, viestintä (ml. kansalaisviestintä) ja näiden toteutuminen hallinnon eri tasoilla ja niiden välillä. Erityisenä tarkastelun kohteena ovat valtion ja aluehallinnon sekä kuntien väliset suhteet ja näiden toimivuus. Lisäksi tarkastelussa tulisi kuvata miten pitkittyneen kriisin ja pandemian eri vaiheiden aikana johtaminen (em. näkökulmista) on muuttunut ja kehittynyt ja millaista resilienssiä/uudistumista siihen on syntynyt. Hankkeessa tulisi arvioida miten yhteistyö keskeisten järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa on toiminut. Tarkastelussa toimintaa tulee peilata yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan (Turvallisuuskomitea 2017), kansalliseen riskiarvioon (Sisäministeriö 2018) sekä kansalliseen pandemiasuunnitelmaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012).

Muuta huomioitavaa

Selvityksessä on huomioitava päällekkäisyyksien välttämiseksi jo toteutuneet hankkeet. Selvityksen toteuttajilta toivotaan edellä kuvattuun liittyvää laaja-alaista ja monitieteistä osaamista sekä kompleksisten toimintaympäristöjen ja systeemien tuntemusta.

Mahdollisuuksien mukaan selvityksessä toivotaan esitettävän muutaman Suomelle keskeisen verrokkimaan johtamis-, sekä päätöksentekomallit pandemian hallinnassa ja niiden erityispiirteet verrattuna Suomeen (tapausesimerkkeinä rajapäätökset ja yhteiskunnan sulkutoimet).

Tutkimuskysymykset:

- Miten valtioneuvoston, valtionhallinnon, aluehallinnon ja kuntien johtaminen on onnistunut 7/2020 – 12/21 aikana pandemian hallinnassa?
- Miten pandemian hallintaan liittyvään johtamiseen sisältyvät ennakointi ja varautuminen, tilannekuvatoiminta, päätöksenteko ja sen prosessit sekä viestintä (ml. kansalaisviestintä) ovat toteutuneet ja onnistuneet eri hallinnon tasoilla ja niiden välillä pandemian eri vaiheissa?

Esimerkkejä tarkentavista kysymyksistä:

- o Miten pandemian kehittymisen aikana ennakointia on hyödynnetty? Miten reaaliaikainen ja ennakoiva tilannekuva on palvellut toimintaa? Miten kokonaisvaltaisia tilannekuvia on voitu tuottaa ja käyttää ja miten näissä on hyödynnetty monipuolisesti eri tietolähteitä kuten malliperustaisia tarkasteluja

ja asiantuntija-arvioita ja miten tietoa on analysoitu ja yhdistetty johtopäätösten tekemiseksi?

- Miten varautuminen ja sen kehittyminen ovat toteutuneet pandemian aikana? Miten varautumista on toteutettu hallinnon eri tasoilla ja yhteistyössä keskeisten järjestöjen sekä elinkeinoelämän kanssa?
  - Miten päätöksenteko ja sen prosessit ovat toteutuneet? Miten on toteutunut päätöksenteko, joka perustuu vastuiden ja valtuuksien selkeään määrittelyyn sekä kokonaisvaltaiseen, johdonmukaiseen ja kauaskatseiseen arviointiin?
  - Miten viestintä on toteutunut? Miten kansalaisille suunnattu viestintä on toteutunut?
  - Miten pandemian hallintaan liittyvää johtamista on toteutettu suhteessa tehtyihin suunnitelmiin?
- Miten pitkittyneen kriisin aikana pandemian hallintaan liittyvä johtaminen on muuttunut ja miten siirtymät normaaliolojen valmistelu- ja päätöksentekoprosesseiden ja poikkeusolojen toimintamallien välillä pandemian eri vaiheissa ovat onnistuneet?
  - Miten yhteistyö hallinnon eri tasoilla on toiminut suhteessa keskeisiin järjestöihin ja elinkeinoelämään?
  - Onko eri toimijoiden resilienssi vahvistunut ja miten resilienssiä/joustavuutta on toteutettu? Miten on onnistuttu vahvistamaan kykyä sisällyttää toimintaan uusia toimintamalleja ja ratkaisuja poikkeuksellisessa tilanteessa?
  - Miten on toteutunut periaate, jossa seurataan kriisin keskellä kansalaisten hyvinvointia sekä kerrotaan avoimesti, asiallisesti ja vuorovaikutteisesti tilannekuvasta, päätöksistä ja niiden taustoista?

Viitteet ja taustakirjallisuutta

Deloitte (2021) [Selvitys koronakriisin aikana toteutetun valtioneuvoston kriisijohtamisen ja valmiuslain käyttöönoton kokemuksista](#). Valtioneuvoston kanslian julkaisuja, Valtioneuvoston selvityksiä 2021:1.

Hanén, T. (2017) [Yllätysten edessä: kompleksisuusteoreettinen tulkinta yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisesta](#). Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisuja 2017.

Heino, O., Huotari, V. & Laitinen, K. (toim.) (2020) [Varautuminen eilen - varautuminen huomenna: puheenvuoroja Suomesta](#). Poliisiammattikorkeakoulun julkaisuja 2020.

Sisäministeriö (2018) [Kansallinen riskiarvio 2018](#). Sisäministeriön julkaisuja 2019:5.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2012) [Kansallinen varautumissuunnitelma influenssapandemiaa varten](#). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:9.

Turvallisuuskomitea (2017) [Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017.](#) Turvallisuuskomitean julkaisuja 2017.

Valtioneuvoston kanslia (2020) [Valtioneuvoston kokonaisarvio COVID-19 -toimien vaikutuksista: Koonti ministeriöiden 25.9.2020 toimittamista vaikutusarvioinneista.](#) Valtioneuvoston kanslia, strategiaosasto, lokakuu 2020.

Kytkeä valtioneuvoston päätöksentekoon ja valmisteluun:

Tietotarve kytkeytyy valtioneuvoston sekä julkisen sektorin kriisijohtamisen toimintamallien ja varautumisen kehittämiseen laajalti. Lisäksi selvityksellä on kytkentä mahdollisesti käynnistyvään yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivittämiseen, mahdollisesti käynnistyvään valmiuslain uudistamiseen, globaalin terveysturvallisuuden kehittämistyöhön sekä valtiosopimusten päivittämiseen.

Raportointi:

Suomenkieliseen loppuraporttiin tulee laatia kattava englanninkielinen yhteenveto.